

JAPONYA'DA DOĞU TARİHİ VE ORTA DOĞU-İSLÂM ARAŞTIRMALARI KAPSAMINDA OSMANLI ARAŞTIRMALARI

Haruka Suemori*

Öz

Japonya'da Osmanlı Tarihi Araştırmaları, II. Dünya Savaşı sonrasında ciddi olarak başlamıştır ve halen bu araştırmalar Japon üniversitelerinde Doğu Tarihi Bölümü içerisinde Orta Doğu-İslâm alanında yapıldığı gibi Doğu Tarihi Araştırmaları ve Orta Doğu-İslâm Araştırmaları disiplini içerisinde de yürütülmektedir. Çin ve Kore filolojisiyle tarihine dair Doğu Tarihi Araştırmalarının tarihi daha eski olmakla birlikte Orta Doğu-İslâm Araştırmaları, 1937'deki Japon-Çin Savaşıyla birlikte başlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1950'li ve 1960'lı yıllardan itibaren Orta Doğu-İslâm Araştırmaları kapsamında Japon araştırmacıların Japonya devleti tarafından sağlanan imkânlar çerçevesinde Orta Doğu ülkelerine giderek bir süre kalmak suretiyle araştırmaya başlamaları, aynı anda, Osmanlı Tarihi Araştırmalarının da artmasını sağlamış ve çalışma konuları zenginleşmiştir. Günümüzde Japonya'da hâkim olan ve bütün dünyayı bir bütün olarak anlamayı amaçlayan yeni tarih zihniyetine Osmanlı tarihi alanındaki araştırmaların katkısı yadsınamaz. Burada Japonya'da Osmanlı tarihi alanında yapılan çalışmalar yeni tarih anlayışının şekillenmesi çerçevesinde değerlendirilenecek ve yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Tarihi, Japonya, Doğu/Batı, Ortadoğu-İslâm

Ottoman Studies in Japan within the context of Oriental and Middle Eastern-Islamic Research

Abstract

The research of Ottoman history started seriously in Japan after the Second World War; and like Middle Eastern-Islamic studies, it is currently conducted at the university departments of Oriental research under the heading disciplines of Oriental history and Middle Eastern-Islamic studies. The historical research on Middle East-Islam indeed began with the Sino-Japanese War of 1937, although the Oriental studies focusing on the history as well as philology of China and Korea date back earlier. Starting in the 1950s and 60s, particularly after World War II, Japanese scholars from the

* Doktora Öğrencisi, *Hokkaido University, Graduate School of Letters*, Sapporo-Hokkaido/Japan; Konuk Araştırmacı, *Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü*, Bornova-İzmir/Türkiye, harukasuemori@yahoo.co.jp, Orcid ID: 0000-0002-0455-9640

Middle Eastern-Islamic studies came to conduct research in Middle Eastern countries with the financial support of the Japanese state, which led to the increase in the number of scholarly works on Ottoman history and the diversification of research topics. The research of Ottoman history has a non-ignorable influence on the formation of “new” and a more comprehensive understanding of global history in Japan today. By giving details on recent works, this study thus examines the current contours of Ottoman studies in Japan within the developing concept of “new historical approach.”

Keywords: Ottoman History, Japan, East/West (Orient/Occident), Middle Eastern Islam

日本におけるオスマン朝研究の概観 —東洋史学・中東イスラーム研究の系譜から—

要約

日本においてオスマン史研究は、19世紀末に日本とオスマン朝の外交関係が始まって以来、特に第二次世界大戦後になって本格的に始められた。今日、日本の大学においてオスマン史研究はその多くが東洋史学講座の中東イスラーム分野の中で行われていることから分かるように、オスマン史研究は東洋史学研究と中東イスラーム研究の系譜上にある。東洋史学は、19世紀後半に日本で近代化が始まる前から続く国学および東洋の伝統的な学問に新参の西洋の学問が混交する形で成立したものである。中東イスラーム研究は、1937年の日中戦争の開戦とともに始まった。これら二つの学問分野は、時代とともに形を変えつつも、意識的または無意識的に西洋の規範の上に日本を位置づけるための政治的イデオロギーとして、あるいは政治・経済の政策に供する役割を担ってきた面がある。その一方で、同分野における知の蓄積も忘れてはならない。第二次世界大戦後の1950～60年代以降、中東イスラーム研究を志す院生や若い研究者らが実際に現地に行って一定期間研究に従事する機会が得られるようになると、異なる専門同士の交流も相まって中東イスラーム研究自体が発展し、この中でオスマン史研究も発展を見せ研究テーマも多様化させていったのである。今日の日本では「東洋／西洋」という概念から脱して国家の枠組みを超えた新たな世界史像の構築に努められており、まさにオスマン史研究はこの取り組みに大きな貢献をし得る分野であることが期待される。

キーワード: オスマン史、日本、東洋／西洋、中東イスラーム

Giriş

Japonya ve Osmanlı ülkesinin konum olarak birbirine çok uzak coğrafyalarda yer almaları, iki devlet arasındaki diplomatik münasebetlerin XIX. yüzyılın son yıllarında tesis edilmiş olması ve Osmanlı Devleti'nin oldukça hareketli bu süreç sonunda tarih sahnesinden çekilmesi dolayısıyla devletlerarası ilişkiler çok ta uzun soluklu olamamıştır¹. Kısa süreli ve gelişmemiş ilişkilere rağmen günümüz

¹ Japonya-Osmanlı münasebetleri hakkında daha detaylı bilgi için bk. Yuzo Nagata, “Japonya,”

Japonya’ında Osmanlı Devleti’ne ilişkin araştırmalar gün geçtikçe artan bir ivmeyle sürdürülmektedir. Bu çalışmada Osmanlı Araştırmaları’nın dünü ve bu gününe dair genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Japonya’da Osmanlı tarihiyle ilgili araştırmalar ancak II. Dünya Savaşı’ndan sonra, 1960’lı yıllarda, başlayabilmiştir. Osmanlı tarihi araştırmaları, Çin, Kore veya Avrupa tarihi gibi diğer tarih alanlarına göre nispeten yeni ve sayıca halâ yeterli seviyede değildir. Bu durum, şüphesiz, Japonya’nın dış ilişkilerinin genel yansımalarıyla ilintilidir. Çünkü Japonya’nın coğrafi ve kültürel olarak komşuları olan Çin ve Kore’yle iki bin yılı aşkın süreçte ilişkileri mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında XVI. yüzyılda münasebetlerinin başladığı Avrupalı devletlerle XIX. yüzyılda modernleşme ve batılılaşma hareketleri kapsamında daha yoğun bir etkileşim söz konusu olmuştur. Osmanlı Devleti’yle ikili ilişkilerin uzun süreli ve yoğun olamamasının da etkisiyle Japonya’da Osmanlı araştırmaları çok rağbet gören bir alan oluşturamamıştır. Ne var ki, günümüzün Japonya’ında Osmanlı tarihiyle ilgili akademik çalışmalar ilgi çekmekte, sevindirici bir şekilde araştırma ve araştırmacıların sayısı günden güne kademeli olarak artmaktadır.

Günümüzde Japon üniversitelerindeki tarih bölümleri genel olarak Japon Tarihi, Doğu Tarihi ve Batı Tarihi’ne ayrılmıştır. Osmanlı tarihine ilişkin araştırmaları ise Doğu Tarihi Bölümü içerisinde, Orta Doğu-İslâm alanında Orta Asya ve Batı Asya Tarihi araştırmalarıyla birlikte yürütülmektedir. Bu üçlü tarih bölümü sistemi, XIX. yüzyılın ikinci yarısında batılılaşma ve modernleşme hareketlerinin başladığı süreçte oluşturulmuş ve II. Dünya Savaşı’nın ardından gerçekleştirilen üniversite sistemi düzenlemelerinden sonra da aynı şekilde varlığını muhafaza etmiştir. Diğer yandan, Orta Doğu-İslâm araştırmaları II. Dünya Savaşı’ndan önce, 1930’lu yıllarda, başlamış olup günümüzde de sürdürülmektedir. Osmanlı araştırmaları Doğu Tarihi ve Orta Doğu-İslâm araştırmaları kapsamında gerçekleştirilmekte olduğundan bunu Japonya’ya özgü bir özellik olarak tanımlamak ta mümkündür.

Dolayısıyla bu makalede, öncelikle, Doğu tarihine ilişkin araştırmalar ve Orta Doğu-İslâm araştırmalarının kuruluş ve gelişimi üzerinde kısaca durulduktan sonra “*Osmanlı Tarihi Araştırmaları*” hakkında bilgi verilecektir. Ardından Japonya’daki Osmanlı çalışmalarının karakteristik özelliklerine değinilerek daha genel bir bakış

TDVİA., C. 23, İstanbul 2001, s. 574-576. XX. yüzyılın başlarındaki Japonya’yı bir Rusya Türkünün bakış açısıyla görmek için Abdürreşid İbrahim (1857-1944)’in *Âlem-i İslâm ve Japonya’da İntişâr-ı İslâmiyyet* (İstanbul 1328, 1329-1331) adlı eseri önerilir. Rusya Türkleri’nin ilk siyasî temsilcisi, müslüman gazeteci-yazar ve gezgin olan Abdürreşid İbrahim, 1907-1910 yıllarında Orta Asya ve Uzak Doğu seyahati sırasında Japonya’ya kadar gelmiş, seyahatiyle ilgili hâtıralarını bu kitapta derlemiştir. 1934’te ailesiyle birlikte Japonya’ya yerleşmiş, Tokyo’da bir câmi inşa ettirmiş ve 1944’te burada vefat etmiştir. Bkz. Mustafa Uzun, “Abdürreşid İbrahim,” *TDVİA.*, C. 1, İstanbul 1988, s. 295-297. 1904-1905 yıllarındaki Japon-Rus savaşında Japonya’nın Rusya’ya karşı galip gelmesi, o dönemde Batı kuvvetlerinin baskısı altında bulunan Asya ve Afrika’nın bir çok ülkesinde sevinçle karşılanmıştır. Mehmed Âkif (Ersoy), Halide Edip (Adıvar) ve Ziya Gökalp gibi Türk yazarlar da bunu eserlerinde dile getirmişlerdir. Bkz. Yuzo Nagata, *a.g.m.*, s. 574.

açısıyla modern Japonya'daki yaklaşımların genel niteliği de belirginleştirilmeye çalışılacaktır.

1. Modern Japonya'da (東洋史) Doğu Tarihi Araştırmaları

1.1. XIX. Yüzyılda Modern Japonya'da Hümanizm Biliminin Doğuşu

Günümüzün Japon üniversitelerinde Osmanlı araştırmalarına ayrılmış özel bir bölüm olmamakla birlikte bu kapsamdaki çalışmalar “東洋史学科 Touyoushigakuka (Doğu Tarihi Bölümü)” içinde “東洋史学 Touyoushigaku (Doğu Tarihi Araştırmaları)”nın bir kısmı olarak gerçekleştirilmektedir. Doğu Tarihi Bölümü ve Doğu Tarihi Araştırmaları geleneği II. Dünya Savaşı'nın bitişine kadar devam eden Japon İmparatorluğu Dönemi (1868-1947)'nde başlamıştır. Hatta XIX. yüzyılın ikinci yarısında Meiji Dönemi (1868-1912)'nde batılılaşma ve modernleşme hareketleri görülmeye başladıktan sonra, en erken XIX. yüzyılın son yıllarında, kurulduğu da söylenebilir.

Batılılaşmadan öncesi Japonya'sında uzun bir süre “国学 Kokugaku (Japonca Klâsik Literatür),” “漢学 Kangaku (Çince Klâsik Literatür),” “和漢学 Wakangaku (Japon-Çince Klâsik Literatür)” başlıkları altında geleneksel bilimler ve bunlara bağlı akademik sistem yürürlükteydi. Sözü edilen ana dallarla birlikte Avrupa'dan gelen bilimsel yapılanma “蘭学 Rangaku (Hollanda Çalışmaları)” ve “洋学 Yougaku (Hollanda'nın dışında Batı'dan gelen bilimlerin tümü)” başlıkları altında kabul edilmişti.

XIX. yüzyılda, Meiji Devri'nde, çağdaş (gelişmiş medeniyet sahibi) Batı Avrupa'nın bilimsel yapısı yerleştirilmek suretiyle Japonya'da “modern” akademik sistem şekillendirilmiştir. Ancak, Avrupa'nın sistematığı Japon akademik ve eğitim sistemine aynen ve doğrudan uygulanmamış, bazı alanlarda geleneksel Japon akademik yapısı ve araştırma metodolojisi korunmuş ya da ülkenin siyaset ve kültür iklimine uygun bir şekilde kısmî değişiklikler yapılmıştır².

Bu kapsamda Batı'dan gelen bilimler arasında yeni akademik sistem içerisinde Doğu Tarihi Araştırmaları veya Bölümü'nün bir kısmıyla ilgili olan “Şarkiyat” da aynen kabul edilmemiştir. Bilindiği üzere Avrupa'daki hümanizm bilimi (tarih, edebiyat, felsefe) yalnız kıtaya özgü medeniyeti kabul ederken kendisinin dışındaki dünyayı bu bilim anlayışının dışında bırakmıştır. Özellikle “Doğu” araştırmaları filoloji içine alınarak “tarih”, “edebiyat” veya “felsefe”ye ayrılmadan sadece dil-kültür kategorisine göre bölümlenme yapılmıştır. “Doğu”ya ait olan Japonya'da ise “Şarkiyat” içindeki bu yapılanma kabul edilmeyerek kendisine uygun olarak şekillendirilmiştir. Kısacası Japonya'da “Şarkiyat/Oryantalizm” adı verilen bölüm aslında hiç var olmamıştır³.

Avrupa'nın “Şarkiyat” anlayışı Japonya'da dilbilim (“Sprachwissenschaft” veya “Philology”) olarak geçerlilik bulmuştur. 1880'li yıllarda Tokyo Üniversitesi Edebiyat

² Nakami Tateo, “日本の「東洋学」の形成と構図 (Japon Tarzı 'Doğu Araştırmaları'nın Kuruluşu ve Kompozisyonu),” 岩波講座「帝国」日本の学知：第3巻東洋学の磁場, Iwanami Shoten, Tokyo 2006, s. 14-15.

³ Nakami Tateo, *a.g.m.*, s. 14-15, 48-50.

Fakültesi’nde “dilbilim” bölümü kurularak filoloji kapsamında İngilizce, Almanca, Latince, Çince ve seçmeli dersler olarak Korece, Aynu dili⁴, Sanskritçe ve Fransızca verilmekteydi. Dilbilim metodolojisi Japonca edebiyat araştırmalarına uygulanarak “Japon Dili” ve “Japon Edebiyatı” oluşturulmuştur⁵.

Lisan için geçerli olan bu durum modern tarih alanında da aynı şekilde uygulanmıştır. Esasen eski zamanlardan beri Japonya veya genel olarak bütün “Doğu” ülkelerinde tarih yazma ve kronoloji derleme geleneği mevcut olup bunların edebiyat ve siyasetten ayrılması mümkün değildi. Bu nedenle ilk olarak Meiji döneminde çağdaş üniversite sistemi uygulamaya konulduğunda Japon Tarihi hakkındaki dersler geleneksel Japon bilimlerinden “*Japon-Çince Klâsik Literatür*” bölümünde verilmekteydi. Fakat Batı’nın modern tarih metodu tanıtılırken yine aynı sorun gündeme geldi. Batı Avrupa’da doğmuş olan modern tarih metodolojisi normalde sadece Avrupa için oluşturulmuş, Japonya gibi, Avrupa dışındaki ülkeler ise tarih alanı dışında bırakılmıştı. Bu nedenle 1889 yılında Avrupa tarihi hakkında dersler verilen “Tarih Bölümü”nün kurulmasının ardından buna karşılık olacak şekilde “*Japon Tarihi Bölümü*” açılmıştır. Böylelikle “Japon Dili,” “Japon Edebiyatı” ve “Japon Tarihi”nin doğuşu, modern bilim üzerinde Japonlar tarafından kendi kimliklerinin inşa edilmesiyle derinden bağlantılı hale gelmiştir⁶.

1.2. Modern Japonya’da “Doğu Tarihi Araştırmaları”nın Doğuşu ve Gelişimi

Meiji Dönemi’nden önceki Edo Dönemi (1603-1868)’ne kadar Japonya’da geleneksel bilimlerden olan Çince Klâsik Literatür ve Çin Filolojisi içinde Çin ve Kore alanları gibi Kuzey-Doğu Asya tarihi çalışmaları yürütülmekteydi. XIX. yüzyılda, Meiji Dönemi’nde ise batı bilimlerinin gelişimiyle birlikte modern eğitim sistemi altındaki tarih alanında ilk önce lise tarih ders kitaplarında “Japon Tarihi,” “Doğu Tarihi” ve “Batı Tarihi” olmak üzere üç dal oluşturulmuştur. Bu ayrımın ardından modern üniversite sistemi içerisinde edebiyat fakültesinde de “Japon Tarihi Bölümü,” “Doğu Tarihi Bölümü” ve “Batı Tarihi Bölümü” olarak üç ana bölüm meydana getirilmiştir. Bu arada Doğu Tarihi Bölümü’nün kapsamına Japon Tarihi dâhil edilmemiştir. Modern üniversite sistemi içerisinde Doğu Tarihi Bölümü veya Araştırmalarında geleneksel Çince Klâsik Literatür ve Çin Filolojisi, Avrupalı “Doğu Tarihi” ve “Tarihi Araştırmalar” gibi geleneksel Doğu ve yeni

⁴ *Ainu*, Japonya’nın kuzeyinde, Hokkaido’da yaşayan yerli bir ulus olup *Ainu* dili konuşmaktadırlar. Dil sistemi belirsiz olup, Japonca veya diğer dillerle ilişkileri de bilinmemektedir. Ainu, XVIII. yüzyılda *Ezochi* denilen Hokkaido Tokugawa Shogunluğu’nun hâkimiyeti altına alındıktan sonra Meiji döneminde *Hokkaido* olarak ismi değiştirilmekle birlikte buradaki Ainu halkları da Japon hükümet sistemine dâhil edilmiştir. Bu süreçte çoğu Ainu halkları Japonlaşarak Ainu anadilini tanıyanların sayısı ciddi biçimde azalmışsa da 1980’li yıllardan itibaren Ainu dilini canlandırma hareketleri başlatılarak günümüzde de sürdürülmektedir.

⁵ Nakami Tateo, *a.g.m.*, s. 17-18, 48-50.

⁶ Nakami Tateo, *a.g.m.*, s. 18-19, 48-50.

Batı'nın farklı bilimleri karışık bir şekilde varlığını sürdürmekteydi⁷.

Japonya'da Doğu Tarihi Araştırmaları'nın ilk kuruluş tarihi 1920'li yıllara değin uzanmaktadır. Bu kapsamda 東洋文庫 Toyo Bunko (*The Oriental Library*)⁸, 東方文化学院 Touhou Bunka Gakuin (*Doğu Kültür Enstitüsü*) gibi Doğu Tarihi Araştırmaları için özel bir kütüphane ve araştırma kurumu oluşturulmuştur. Aynı zamanda diliminde Japonya'nın Kore ve Tayvan'ı egemenliği altında idare etmeye başlamasıyla birlikte Kore'nin başkenti Keijou (Günümüzde *Seoul*) ve Tayvan'ın başkenti Taipei'de Japon hükûmeti tarafından Keijou İmparatorluk Üniversitesi ve Taipei İmparatorluk Üniversitesi⁹ açılmış ve bu iki üniversite bünyesinde Kore Araştırmaları ve “Güney Araştırmaları” yürütülmeye başlanmıştır¹⁰.

II. Dünya Savaşı'nın bitimine değin gerçekleştirilen Doğu Tarihi Araştırmalarının rolü ve amacı, Japonlar tarafından “Doğu Tarihi” oluşturulması ve bununla birlikte bir diğer konu olarak Japonya'nın “Doğu”daki konumu veya “Doğu”dan ayrılması konularında tartışılmaktaydı. Bu dönemde Doğu tarihinin çerçevesi şu şekilde değerlendirilmiştir: Batı Tarihi kapsamında, Antik Çağ Yunan ve Rum, Orta Çağ Katolik Dünyası, Erken Modern Çağ ve Modern Çağ'daki ulus devletlerin ortaya çıkmasına kadar kronolojik olarak anlatılırken Doğu Tarihi'nin içeriği de çeşitli milletlerin yüzleşmesi veya yükseliş ve çöküş tarihidir. Bu nedenle Doğu Tarihi, Çin hanedanlıklarının resmî kronolojilerinde yazıldığına aksine çeşitli “*Ayrılmış Milletler*”in yükseliş ve çöküşünün süregelen tarihi olarak değerlendirilmiştir¹¹.

Böylesi bir rol ve amaca sahip olan Doğu tarihi araştırmalarının temel karakteristiği bu dönemde Batılı bilginlerin ileri sürdüğü medeniyetin kökeni üzerindeki tartışmayla da yakından ilgilenmekteydi. Eskiden Hristiyanlar, Hristiyanlığın tarihe bakışının genelliğinin olması ve bütün insanlığı içeren söylemlerde bulunulmasını önermişti. Bu nedenle, örneğin Çin'in tarih başlangıcının asla Âdem ve Havva'dan önce olmaması gerekmekteydi. Fakat özellikle Cizvitlerin bu ülkede misyonerliğe başlamalarının ardından Çin hakkında bilgiler aktarıldığında Avrupa'da büyük tartışmalar ortaya çıkmıştır¹².

⁷ Nakami Tateo, *a.g.m.*, s. 48-50.

⁸ Kütüphane, Doğu Tarih ve Kültürü hakkında zengin kaynaklara sahiptir. 1917'de Mitsubishi Zaibatsu'nun üçüncü sahibi olan Hisaya İWASAKI tarafından George Ernest Morrison'un elinde bulunan Çin üzerine Avrupalı dillerde yazılmış kaynaklar satın alınarak kütüphanenin temeli oluşturulmuştur.

⁹ Japon İmparatorluğu döneminde ülkede imparatorluk üniversitesi olarak Tokyo, Kyoto, Tohoku, Kyushu, Hokkaido, Osaka, Nagoya; Kore'de ise Keijo ve Tayvan'da Taipei üniversiteleri açılmıştır.

¹⁰ Nakami Tateo, *a.g.m.*, s. 47.

¹¹ Yoshizawa Seiichirou, “東洋史学の形成と中国—桑原隲蔵の場合 (Doğu Tarihi Araştırmaları'nın Kuruluşu ve Çin: Kuwabara Jitsuzou Hakkında),” 岩波講座「帝国」日本の学知：第3巻東洋学の磁場, Tokyo: Iwanami Shoten, 2006, s. 60-63.

¹² Yoshizawa Seiichirou, *a.g.m.*, s. 60-63.

Bu dönemde Doğu’nun tarihî çerçevesinin gerçekleşmesinden dolayı Doğu tarihi araştırmalarında Çin Tarihi’ne önem verilmeksizin özellikle Çin’in etrafındaki milletlerin tarihi ve Doğu-Batı ilişkileri tarihi, hatta Orta Asya/Avrasya tarihi üzerine pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Aynı zaman diliminde Japonya’da sürdürülen geleneksel bilim üzerinde Çince Klasik Literatür kaynaklarıyla birlikte Türk ve İran dillerinde yazılan, yeni ortaya çıkarılmış kaynakları kullanarak araştırma metodu ünlü bilim adamı Shiratori Kurakichi tarafından başlatılarak Haneda Toru tarafından sürdürülmüştür. Söz konusu devirde Avrupa’nın Sinolojisi de Çin’in etrafındaki ilişkiler tarihine büyük ilgi duymuştur. Japon Doğu tarihi araştırmacıları özellikle Çince Klasik Literatür’den kaynaklanarak, rol modelini ortaya koyacak şekilde, Avrupa’daki Doğu tarihi araştırmacılarıyla tartışarak kendi düşüncelerini kabul ettirmeyi hedeflemiştir¹³.

Doğu Tarihi Araştırmaları, Meiji Dönemi’nden sonra modern Japonya’nın kendi öz kimliğini inşa etmesiyle de yakından ilgiliydi. Japonya’ya göre “Doğu” kelimesi, aslında “Batı” karşıtı olarak anlam kazanmıştı. Onun için bu dönemde etkili olan Batılı değerlere karşı Japonya’nın bağımsızlığını kazanacağı bir slogan gibi kullanılmaktaydı. Öte yandan “Doğu” denildiğinde Japonya’nın Doğu’daki diğer ülkelere karşı, “etnosentolizm” anlamı altında da olmak üzere, Batı oryantlizminin kopyası olan “*Japon Oryantalizmi*” yapıldığı da görülmekteydi. Böylece iki taraf sahibi olan Japonya’nın “Doğu” araştırmaları sürekli ülke içinden veya dışından kritik edilmekteydi.

Günümüz Japonya’sında akademik anlamda olmak üzere, ülke veya devlet çerçevesinin dışında ve daha geniş kapsamda, “*Asya*” kavramı altında tarih yazım çalışmaları canlanmıştır. Bu, savaş dönemi Japonya’sının totalizminin hatasından ders almakla birlikte, modern Batı’da doğmuş olan ulus devlet sisteminin göreceliliğini amaçlamaktadır. Fakat, yine de, eskiden Japon İmparatorluğu’nun egemenliği altında bulunmuş olan etnik millet grupları arasındaki hassas siyasal problemin izlerini taşımaktadır¹⁴.

2. Japonya’da Orta Doğu-İslâm Araştırmaları

2.1. Japonya’nın Orta Doğu’suna Tarihsel Bir Bakış

Japonya’da Doğu Tarihi Araştırmaları bölümü altında genelde “Doğu Asya Tarihi”, “Orta Asya Tarihi”, “Güney Asya Tarihi”, “Batı Asya Tarihi” veya “Orta Doğu-İslâm Tarihi” olarak nispeten küçültülmüş alanlar bulunmaktadır. Osmanlı Tarihi Araştırmaları ise “Batı Asya Tarihi” veya “Orta Doğu-İslâm Tarihi” içinde yer almaktadır. Bu nedenle Japonya’daki Osmanlı tarihi araştırmalarının ikinci kökeninin “Batı Asya” veya “Orta Doğu-İslâm” araştırmaları olduğu belirtilmelidir.

Eskiden beri Japonya’nın temel dünya görüşüne göre Japonya, Çin ve

¹³ Yoshizawa Seiichirou, *a.g.m.*, s. 63-66.

¹⁴ Kishimoto Mio, “東洋の中の東洋学 (Doğu’da Doğu Araştırmaları),” 岩波講座「帝国」日本の学知 : 第3巻東洋学の磁場 (Iwanami Kouza ‘İmparatorluk’ Japon Bilimi, Üçüncü Bölümü Doğu Araştırmalarının Manyetik Alanı), Tokyo: İwanami Shoten, 2006, s. 4-6.

Budizm Dünyasının merkezi 天竺 Tenjiku (*Hindistan*) idi. Çin'den daha batıdaki bölgeler ise Çince “波斯 Po-si (*İran*),” “大食 Ta-si (*Arabistan*)” olarak anıldığından bu örnek esas alınarak Japoncada antik ve Ortaçağda İran için “波斯 *Hashi*”, Arabistan için de “大食 *Daishi*” isimleri kullanılmaktaydı. Japonya'ya İranlıların VII-VIII. yüzyıllarda geldiği bilinmekle birlikte genellikle Japonya, Çin vasıtasıyla İran (Sasani İmparatorluğu ve IX. yüzyılda Sâmânîler'den sonra gelen İran'daki hanedanlıklar) ile yoğun kültürel ilişkiler sürdürmekteydi. Münasebetler açısından İran'dan daha uzak bir coğrafya olan Arabistan ise IX. yüzyıldan itibaren “*al-Waqaq*” ismiyle tanınmaya başlamıştı¹⁵.

XVI. yüzyıldaki Coğrafi Keşifler döneminde Portekizliler ve İspanyollar kültür ve bilgilerini getirdiğinde Japonya'nın coğrafya görüşünü değiştirecek bir fırsat doğmuştur. Portekizliler ve İspanyolların getirdiği kültürden etkilenerek Japonya'da “南蛮文化 Nanban Bunka (*Güney Barbar Kültürü*)¹⁶” veya “キリシタン文化 Kirishitan Bunka (*Katolik-Hıristiyan Kültürü*)” başlıkları altında bir kültür iklimi meydana gelmiştir. Bir zaman sonra, aynı yüzyılın son yıllarında, Hıristiyanlık yasaklanarak sonraki Edo Devri (1603-1868)'nde Sakoku (*Kapalı Ülke Sistemi*) döneminin başlamasıyla birlikte dış ilişkiler devlet kontrolü altına alınarak resmî diplomatik münasebetler yalnızca Kore ve Ryukyu ile, resmî ticaret ilişkileri ise Çin ve Hollanda'yla sınırlandırılmıştır. Bu dönemde Japonya'da sorun teşkil eden Batılı misyoner faaliyetleri sadece Hollandalıların misyoner faaliyetlerinin sınırlandırılması şartıyla kabul edilmiştir. Ancak yine de Çin ve Hollanda vasıtasıyla “Japonya Dışından” bilgiler alınmaya devam edilmekteydi.

Edo Dönemi'nde Orta Doğu hakkında geleneksel olarak sürdürülen, Çin vasıtasıyla Çince klâsik literatür üzerinden gelen ve Avrupa'dan ulaşan yeni bilgiler sayesinde Japonya'nın Orta Doğu hakkındaki malumatı zenginleşmiştir. Sakoku sistemi altında dış ticaret için açılan limanlardan birisi olan Nagasaki'deki *Hollanda Ticaret Evi*'nin hükûmete Japonya'nın dışındaki dünya hakkında “和蘭風説書 Oranda Husetsugaki” (*Hollanda Raporları*)'yi teslim etmesi şart kılınmıştı. Bu raporlarda Safevî Devleti'nin idaresi altındaki İran başta olmak üzere Arap Yarımadası ve Osmanlı Devleti gibi ülke ve bölgelerdeki iç mücadele ve savaşlarla salgın hastalıklara ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almaktaydı. Aynı zamanda Japonya'da “蘭学 Rangaku (*Hollanda Çalışmaları*)” ve “洋学 Yougaku (*Hollanda dışındaki Batı'dan gelen tüm bilimler*)” gibi yeni bilimler doğmuş olmakla birlikte yenedünya coğrafyasına ilişkin kitaplar da yazılmaktaydı. Diğer taraftan Nagasaki'ye Çinliler ve Hollandalılarla birlikte zaman zaman Tayland'ın *Ayutthaya*'sı yoluyla “モール人

¹⁵ Sugita Hideaki, *日本人の中東発見：逆遠近法のなかの比較文化史 (The Japanese Discovery of the Middle East)*, University of Tokyo Press, Tokyo 1995, s. 16-34.

¹⁶ Eski Çin'in dünyaya bakışına göre dünyanın ortasında yer alan Çin, en üstte bulunup etrafındaki ülkeler ve milletler ise doğu, batı, kuzey veya güney ile aşağılık ismiyle Çin'den daha aşağıda görülmüştür. Bunlar arasında güneyden gelenlere “南蛮 (*Güney Barbar*)” denildiği gibi eski Japonya'da da, aynı şekilde, deniz yoluyla güneyden gelen Batılılara “南蛮 (*Güney Barbar*)” adı verilmiştir.

moor” denilen Müslüman tüccarlar gelerek Farsçayla ticaret yapmaktaydı. Bu süreç içinde Japonya'nın yenedünya coğrafyası görüşü geliştirilmişti. Batı bölgeleri hakkında önceden Çince'den örnek alınan isimler yerine 天竺 Tenjiku'yu “インデヤ İndeya”, 波斯 Hashi'yi “ハルシヤ Harushiya”, 大食 Daishi'yi “アラビヤ Arabiya” olarak gerçek telaffuzuna yakın isimler yaygınlık kazanmıştır¹⁷.

Edo Dönemi'nden Meiji Dönemi'ne geçilmesinin ardından Batılaşma ve Modernleşme hareketleri başladığında daima Orta Doğu'nun modernleşme ve milliyetçilik bakış açısıyla Japonya'nın karşılaştırılması söz konusu olmuştur. Meiji Dönemi'nin ilk yıllarındaki batılılaşmayla birlikte, daha erken dönemde çağdaşlaşma yoluna girmiş olan Orta Doğu Dünyası başarısızlık örneği olarak görülmüştür. Batılı ülkeler arasında eşitsiz antlaşma revizyonu ve liberal haklar hareketleri devrinde, Arabi Paşa Ayaklanması gibi, Batılı büyük güçlere yönelik baş kaldırılar için “aynı Batı” tarafından ezilen milletler olarak empatik yaklaşım gösterilmiştir. Fakat Japon-Çin Savaşı ve Japon-Rus Savaşı'nın kazanılmasıyla birlikte yurt dışına Japon gücü ve egemenliğinin genişletilmesini hedefleyen havanın belirginleşmeye başlamasıyla birlikte İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu'daki sömürge sistemi Japonya'nın Tayvan ve Kore'deki yönetiminin örneği olarak görülmeye başlamıştır. Üstelik Japon milliyetçiliği akımı yaygınlaşarak “大東亜共栄圏 Daitoua Kyoueiken (*Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı*)”¹⁸ kavramında ısrar edildiğinden Asya kıtası ve Güney Okyanusu'nda yapılan “İslâm/Müslüman Politikası” için Orta Doğu Dünyası'yla yeniden ilgilenilmeye başlanmıştır¹⁹.

Meiji Dönemi'nden sonra Orta Doğu'yla ilgili haberler genellikle Avrupa dillerinden alınmaktaydı. Shouwa Dönemi (1926-1989)'nin ilk yıllarında Orta Doğu araştırmaları yapmak isteyen bazı kişilerin dışında Arapça, Farsça veya Türkçeyi öğrenen olmadığı gibi buralara gezmeye giden turistler de yerel halkla Avrupa dilleriyle anlaşmakta ve bu dillerde kaleme alınan rehber kitaplarını kullanmaktaydı. Bu nedenle bakış açıları Avrupalıların Orta Doğu'ya yönelik önyargılarından etkilenme riski altındaydı²⁰.

Bu dönemde, genel olarak, Japonya'nın Orta Doğu'ya bakışı itibarıyla Arabistan çöl ve develer memleketiydi. İran ise, doğrudan bilgiler yeterli olmamakla birlikte, şiir ve sanat ülkesi olarak görülmekteydi. Ömer Hayyam'ın *Rubaiyatı* İngiliz dilinden Japoncaya aktarılarak içeriğindeki ölümlülük havası Japon literatüründeki Budizm'in geçicilik felsefesiyle benzeşmesi dolayısıyla beğeni toplamaktaydı. Taishou Dönemi (1912-1926)'nden itibaren koleksiyoner ve amatörler Avrupa'daki

¹⁷ Sugita Hideaki, *a.g.e.*, s. 52-53, 64.

¹⁸ Bu, II. Dünya Savaşı devrinde Japon hükûmeti tarafından önerilen politik bir slogandır. Batılı güçlerim hegemonyası altındaki sömürge idaresi yerine başta Japonlar olmak üzere Doğu Asyalı tüm milletlerin birlikte yaşayarak zenginleşmesini amaçlamaktaydı. Ancak Japon hükümetinin diğer millet ve ülkelerdeki idaresinin ahlında Batılı güçlerin sömürge politikasından çok farkı yoktu.

¹⁹ Sugita Hideaki, *a.g.e.*, s. 158.

²⁰ Sugita Hideaki, *a.g.e.*, s. 158-159.

sanat pazarlarından İran seramikleri satın alarak ülkeye getirmişler ve 1928'den sonra zaman zaman İran sanat sergileri açılmıştır. Ne var ki Osmanlı Devleti veya Türk Dünyası, Arabistan ve İran'a göre münasebetler açısından halâ Japonya'ya çok uzak bir coğrafi konumdaydı²¹.

2.2. 回教圈研究 İslâm Dünyası Araştırmaları

Japon-Çin Savaşı'nın 1937'de başlamasına kadar Japon devlet üniversitelerinde İslâm veya İslâm Tarihi üzerine eğitim ve araştırmalara sıcak bakılmamıştır. Yalnız Budizm'in bir mezhebi olan Soutoushu'na bağlı Komazawa Üniversitesi'nde İslâmiyet üzerine araştırmalar yapılmaktaydı. Nukariya Kaiten, İslâm'ın peygamberi olan Hz. Muhammed hakkında bir kitap yazmıştı. Daha sonra “İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü”nde araştırmacı olarak çalışacak olan Okubo Kouji ve Kobayashi Hajime de Komazawa Üniversitesi'nde eğitim vermekteydi²².

Ancak Çin Savaşı'ndan sonra Japonya'da İslâm araştırmaları açısından durum farklılaşmıştır. İmparatorluğun Çin'de savaşa girmesinin ardından, Japon hükûmetinin özellikle askeri kanadı Çin'deki “Müslüman Sorunu” ile karşılaştığında bu konunun savaşı sürdürmedeki önemini kavramaya başlamıştır. Yani, bu dönemde Çin'de 抗日統一民族戦線 (*Anti-Japon Birleşik Millet Öni*) sloganı altında birleşmiş olan 国民党 (*Çin Millet Partisi*) ve 共产党 (*Çin Komünist Partisi*)'nin ilişkisini keserek ayrıştırmayı amaçlayan Japon hükûmeti ve askerî kısmı bunun için Müslümanlara yönelik bir politika yürütmeyi planlamıştır. Bu siyasal amaç doğrultusunda İslâm araştırmaları hızlı bir gelişim göstermiştir. Savaşın başlamasından bir yıl sonra, yani 1938'de, “Müslüman Sorunu” hakkında Japon Askerî Departmanı'na bağlı olmak üzere Orta Doğu üzerine çeşitli araştırma enstitüleri kurulmuştur. Bunlar, 回教圈研究所 Kaikyoken Kenkyujo (*İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü*), 大日本回教協会 Dainihon Kaikyō Kyōkai (*Büyük Japon İslâm Derneği*), 東亜研究所 Toua Kenkyujo (*Doğu Asya Araştırmaları Enstitüsü*) ve 満鉄東亜経済調査局 Mantetsu Toua Keizai Chousakyoku (*Mançu Demiryolu Doğu Asya Ekonomi Araştırmaları Bürosü*)'dur. Bu kuruluşlar aydınlatıcı, politik, istatistik, akademik araştırmalar gibi farklı konularda dergiler yayınlamıştır. Söz konusu araştırma kurumlarında Iida Tadazumi, Naito Chishu, Yagi Kametarou, Gamou Reiichi, Maejima Shinji, Matsuda Hisao, Kobayashi Hajime ve Izutsu Toshihiko²³

²¹ Sugita Hideaki, *a.g.e.*, s. 159-161.

²² Usuki Akira, “戦前日本の「回教徒問題」研究—回教圈研究所を中心として (İkinci Dünya Savaşı'ndan Önceki Japonya'da ‘Müslüman Sorunu’ Araştırmaları: İslâm Dünya Araştırmaları Enstitüsü Hakkında),” *岩波講座「帝国」日本の学知：第3巻東洋学の磁場*, Tokyo: Iwanami Shoten, 2006, s. 230-234.

²³ Dünyaca ünlü dilci, filozof ve İslâm araştırmacıdır. Otuzdan fazla dil bilmesiyle tanınmakla birlikte, hayatın son zamanlarında Doğu Asya, Hindistan, İslâm ve Musevilik'teki herhangi Mistisizmi kendi tarihsel bağlamlarının dışında, tipolojik anlamda, “Doğu Felsefesi” olarak şekillendirmeye çalışmıştır. Izutsu'nun yazdığı eserlerin çoğu İngilizce yayınlanmıştır: *Concept of Belief in Islamic Theology*, Keio Institute of Cultural and Linguistic Studies, Tokyo 1965 (Türkçe Çev. *İslam Düşüncesinde İmam Kavramı*, Pınar Yayınları, İstanbul 1984); *The Concept and Reality of Existence*, Tokyo: Keio Institute of Cultural and Linguistic Studies, 1971 (Türkçe Çev. *İslam'da Varlık Düşüncesi*, İnsan Yayınları, İstanbul 1995); *Creation of the Timeless Order of Things: Essays in*

gibi araştırmacılar Orta Doğu'yla ilgili akademik çalışmalara başlamıştır. Onların araştırma faaliyetleri Japonya'da Orta Doğu araştırmalarının temelini oluşturduğu gibi verdikleri bilgiler II. Dünya Savaşı sonrasına kadar geçerliliğini korumuştur²⁴.

Bu merkezlerden “回教圏研究所 Kaikyoken Kenkyujo (*İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü*)” yayınları arasındaki 回教圏 Kaikyoken (*İslâm Dünyası*) adlı akademik dergi dikkat çekicidir. Mart 1938'de kurulmuş olan ve esasen İslâm araştırmalarını sürdürmeyi amaçlayan İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün az sayıdaki seçkin araştırmacısı Batı merkezçiliği ve sömürgeciliğine karşı yoğun eleştirel düşüncelere sahipti²⁵.

II. Dünya Savaşı boyunca devlet politikasına yardımlarının yarattığı olumsuzluk nedeniyle savaştan sonra İslâm araştırmaları yapan kurumların tümü kapatılmak zorunda kalmıştır. Çoğu araştırmacı Orta Doğu-İslâm üzerine çalışmalarını bırakarak Çin veya Avrupa tarihi gibi başka konulara yönelmişlerdir. Böylece savaştan önceki İslâm araştırmaları organizasyon itibarıyla başarısızlıkla sonlandırılmıştır. Neyse ki savaş sırasındaki İslâm araştırmaları sayesinde derlenen akademik bilgiler savaş sonrasına intikal ettirilmiştir. İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nde çalışan araştırmacıların bir kısmı savaşın ardından İslâm araştırmaları üzerine çalışmalarını sürdürmüşlerdir²⁶.

2.3. II. Dünya Savaşı'ndan Sonra Orta Doğu-İslâm Araştırmaları

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Mısır Başbakanı Cemal Abdünnasır'ın başlattığı Arap milletçilik hareketleri gibi Üçüncü Dünya'da milliyetçilik hareketleri ortaya çıkarak canlandırıldığında Japonya'da da Orta Doğu'ya olan ilgi tekrar canlanmıştır. Ancak bu devirdeki Orta Doğu araştırmalarındaki eğilim sadece İslâm üzerine olmayıp Türk, İran, Arap ve diğer milliyetçi akımlara yönelmiş bulunmaktaydı. 1956 Arap-İsrail Savaşı'nda İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün, araştırma müdürü olan Kobayashi Hajime tarafından “中東調査会 Chutou Chousakai (*Middle East Institute of Japan*)” kurulmasıyla birlikte Orta Doğu-İslâm araştırmaları yeniden canlılık kazanmaya başlamıştır. 1963 Savaşı devrindeki “大日本回教協会 Dainihon Kaikyō Kyōkai (*Büyük Japon İslâm Kurumu*)” nun devamı niteliğindeki akademik kurum olarak “日本イスラム協会 Nihon İslam Kyōkai (*Japon İslâm Kurumu*)” kurulmuştur²⁷.

Japonya'daki Orta Doğu araştırmalarının dönüm noktasını Cemal Abdünnasır'ın İsrail'e yenildiği 1967'deki Altı Gün Savaşı ve 1973'teki Arap-İsrail Savaşı ile Petrol Krizi oluşturmuştur. Bu nedenle Japonya'da 経済企画庁 (*Economic Planning Agency*) tarafından “中東経済研究所 Chuto Keizai Kenkyujo (*Orta Doğu*

Islamic Mystical Philosophy, White Cloud Press, 1994; *Towards a Philosophy of Zen Buddhism*, Tehran: Imperial Iranian Academy of Philosophy, vs.

²⁴ Sugita Hideaki, *a.g.e.*, s. 158; Usuki Akira, *a.g.m.*, s. 216-218, 220-221.

²⁵ Usuki Akira, *a.g.m.*, s. 230-234.

²⁶ Usuki Akira, *a.g.m.*, s. 246-247.

²⁷ Usuki Akira, *a.g.m.*, s. 246-247.

Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü' kurularak “現代中東研究 Gendai Chutou Kenkyu (Çağdaş Orta Doğu Araştırmaları Dergisi)” yayınlanmaya başlamıştır. Hatta burada 1979'daki İran Devrimi'nin 1980'li yıllardan sonraki İslâm dünyası üzerine etkileri örneği verilerek Arap milletinin karşılaştığı sorunların İslâm içinde çözümünü çareleri de ele alınmıştır. Bu tarihsel süreçte Orta Doğu araştırmalarıyla birlikte İslâm araştırmalarının önemi kavranarak 1985'te “日本中東学会 Nihon Chutou Gakkai (*Japanese Association for Middle East Studies*)” açılmıştır²⁸.

II. Dünya Savaşı boyunca devletin savaş ve dış politikasıyla bağılı olması dolayısıyla savaşın bitişiyle, bir kere daha, Orta Doğu-İslâm araştırmaları kesintiye uğramıştır. Savaşın sonra akademik araştırma faaliyetleri yeniden hayatıyet kazanmışsa da bu durum savaş veya olası dış politik gelişmelerle ilintili politiklardan etkilenmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan önce Japonya'da İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün kurulduğu dönemdeki İslâmî dünyaya yönelik Batı'nın önyargısından kaçınarak kendi gözüyle, düz ve doğru bakarak, değerlendirmelerde bulunmayı amaçlayan araştırmalar silsilesinin günümüze kadar sürdürüldüğü de belirtilmelidir²⁹.

3. Japonya'da Osmanlı Tarihi Araştırmaları

3.1. II. Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrası

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Japonya'da Batılılaşma ve modernleşme hareketlerinin başladığı yıllarda, önem taşıyan çağdaş diplomatik konuların birisi de “Şark Meselesi” olmuştur. Bu çerçevede olmak üzere Osmanlı tarihine ilgi uyanmakla birlikte bu alan, başlangıçta, Batı tarihinin bir parçası olarak kabul edilmiştir³⁰.

Taishou Dönemi (1912-1926) ile Showa Dönemi (1926-1989) başlarında, yani 1930'lu yıllarda, Japonya'nın dış politikası için İslâm araştırmalarına olan gereksinimin artmasıyla birlikte, Naito Chishu (1886-1984) ve ardından Okubo Kouji (1887-1947) Osmanlı tarihi araştırmalarının başlangıcını oluşturmuştur. Tokyo İmparatorluk Üniversitesi'nin Batı Tarihi Bölümü'nden mezun olan ve Türkiye'deki Japon Büyükelçiliği'nde tercüman olarak çalışan Naito daha sonra tarihçi olup 1931 yılında *日土交渉史 (Japon-Türk İlişkileri Tarihi)* adlı eserini yayınlamıştır. Tokyo İmparatorluk Üniversitesi'nde Doğu Tarihi Bölümü'nde öğrenim gören Okubo ise İslâm Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapmış ve kurumun dergisinde “回教圈 Kaikyōken (İslâm Dünyası)” pek çok makale yayınlamıştır³¹. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı'nın bitişine değin Orta

²⁸ Usuki Akira, *a.g.m.*, s. 246-247.

²⁹ Osawa Kouji, “昭和初期におけるイスラーム研究—回教圏研究所と大久保幸次 (Islamic Studies in the Early Showa Period: Kaikyōken-Kenkyujo (Institute of Islamic Area) and Okubo Kōji),” *宗教研究 Journal of Religious Studies*, 78 (2), No. 341, 2004, s. 287, 295-296; Usuki Akira, *a.g.m.*, s. 246-247.

³⁰ Suzuki Tadashi, “序—本邦におけるオスマン史研究史私観 (Survey on the Development of the Ottoman Studies in Japan),” *オスマン帝国史の諸相 (Aspects of the Ottoman History)*, Institute for Advanced Studies on Asia, The University of Tokyo, Tokyo 2012, s. 3.

³¹ Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 3-4; Takamatsu Yoichi, “Japonya'da Osmanlı Tarihi Araştırmaları,” *Osmanlı Araştırmaları*, 51, 2018, s. xiii.

Asya/Avrasya üzerindeki çalışmalar canlandığında İslâm araştırmaları kapsamında Türklük araştırmalarının aktif olmasına karşın Osmanlı alanına ilişkin araştırmaların sınırlı kaldığı görülmektedir³².

Savaşın bitiminden sonra, 1950’lerde, akademik yapılanmanın yeniden düzenlenmesi aşamasında Osmanlı Tarihi Araştırmaları “Doğu Tarihi” içinde görülmeye başlanmıştır. Bu konuda savaş sonrasındaki devlet politikasına bağımlı olarak İslâm ve İslâm tarihi araştırmalarına bırakılan ortamda devlet politikasıyla güçlenen Orta Asya/Avrasya tarihi alanından ayrılarak Osmanlı tarihi gibi müstakil bir konuya geçmiş olduğu da söylenebilir. Bu dönemde Osmanlı tarihi üzerine çalışan değerli bilim insanları arasında Keio Gijuku Üniversitesi’nde öğrenim görmüş olan Mitsuhashi Fujio (1909-2000), Tokyo Üniversitesi mezunu Haneda Akira (1910-1989) ve Mori Masao (1921-1996)’nun isimleri sayılabilir. Bu akademisyenler Japonya’daki Osmanlı tarihi çalışmalarının öncüsü olarak kabul edilmektedir. Onlar savaştan önceki Doğu tarihi araştırmaları geleneğine uygun olarak Çince klâsik literatür ve Çin filolojisi metodolojisini benimsemişlerdir. Savaş sırasında Orta Asya/Avrasya araştırmaları geliştirildiğinde aslında ilk konu Orta Asya tarihiyle ilgili olmuştur³³.

Mitsuhashi, II. Dünya Savaşı öncesi ve boyunca Xinjiang (*Sincan Uygur*)’daki Müslümanlar üzerinde çalışmış, savaştan sonra ise Osmanlı tarihi araştırmalarına başlamıştır. O, genel Osmanlı tarihinin yanı sıra Rum-Selçuklulardan Türkiye Cumhuriyeti’ne değin çeşitli konular üzerinde çalışmıştır. Hatta kendisi Japonya’da ilk defa Osmanlıca literatürden istifade etmiş olan akademisyendir. Bu nedenle o Japonya’da gerçek anlamda Osmanlı tarihi araştırmaların öncüsü olmuştur³⁴.

Haneda ve Mori, Orta Asya tarihi konusunda uzmanlaşmışlardır. Haneda, Osmanlı tarihini değerlendirmekle birlikte Memlûkler-Kapıkulları karşılaştırması ve Çin-Osmanlı ilişkileri konusunda incelemeler yapmıştır. Göktürk tarihi uzmanı olan Mori ise geniş Türkoloji sahasında bilgi sahibi olduğu gibi Tanzimat ve Nâmık Kemâl üzerine de makaleler kaleme almıştır. Ayrıca, Nasreddin Hoca ve Aziz Nesin’in hikâyelerini Japoncaya çevirmiş, Tokyo’daki Toyo Bunko (*Şarkiyat Kütüphanesi*)’da zengin bir Türkçe kitap koleksiyonunun kurulması konusunda çaba harcamış, ülkedeki Türk ve Osmanlı tarihi araştırmaları ortamının düzenlemesine gayret etmiştir. Mori, İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde misafir öğretim üyesi olarak verdiği derslerle Türk öğrencilerin eğitimine de katkıda bulunmuştur³⁵.

1950 ve 1960’lı yıllarda Japonya’da Orta Doğu-İslâm araştırmalarına yeniden ilgi duyulmasıyla birlikte Arapça, Farsça gibi lisanları öğrenerek Orta Doğu

³² Nagata Yuzo, “近年のオスマン史研究の回顧と展望 (Retrospect and Prospect of Recent Studies on Ottoman History),” *日本中東学会年報 (Annals of Japan Association for Middle East Studies)*, 30 (2), s. 145.

³³ Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 4-5; Takamatsu Yoichi, *a.g.m.*, s. xiii.

³⁴ Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 4-5; Takamatsu Yoichi, *a.g.m.*, s. xiii.

³⁵ Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 4-5; Takamatsu Yoichi, *a.g.m.*, s. xiv.

ülkelerine gitmek suretiyle araştırma yapan akademisyenlerin sayısı artmaya başlamıştır. Bu iklimin etkisi 1960'larda Osmanlı tarihi araştırmacıları için de önemli bir dönüm noktası oluşturmuş, genç Japon araştırmacılar doktora döneminde Türkiye'ye gelerek araştırma yapmaya başlamışlardır. Buna imkân sağlayan en önemli etken Türkiye Cumhuriyeti'nin Japon öğrencilere burslar vererek Türkiye'de araştırma yapma fırsatı sağlamasıdır. Bunun öncesinde Japon Eğitim Bakanlığı'nın Yurt Dışı Öğrenim Sistemi'ne Türkiye dâhil olmadığından genç araştırmacıların bu ülkede araştırma yapma olanağı mevcut değildir. Bu nedenle Osmanlı tarihi araştırmalarının öncüleri olan Mitsuhashi ve Mori bile yaşlandıktan sonra Türkiye'de araştırma yapma imkânı bulabilmişlerdir. Türk hükûmeti tarafından Türkiye'de öğrenim görme olanağı sağlandıktan sonra genç araştırmacıların doktora döneminde Türkiye'de araştırma yapabilmesi mümkün olmuş, bu sayede Japonya'da Osmanlı tarihi araştırmaları canlanmışır³⁶.

Söz konusu dönemde, ilk defa olmak üzere, Türk hükûmetince sağlanan burs ile Türkiye'de araştırma yapmaya gelmiş olan Nagata Yuzo, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Osmanlı tarihi üzerine Cavit Baysun ve Münir Aktepe'nin danışmanlığı altında ilk doktora mezunu olan Japon akademisyendir. Nagata, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı toplumsal tarihi üzerinde ve özellikle önemli ayân ailelerinden birisi olan Karaosmanoğulları hakkında çalışmıştır³⁷. Nagata'dan sonra Koyama Koichiro ve Shidara Kunihiro da Türkiye'ye gelmişlerdir. Koyama, erken dönem Osmanlı tarihi ve modern Türk edebiyatı alanında araştırmalar yapmıştır. Shidara, modern dönem Osmanlı tarihi ve Jön Türkler üzerine yoğunlaşmıştır. Bunlardan başka, Eski Türk Filolojisi uzmanı olup Osmanlı Devleti'nin kökenini inceleyen Oda Juten, Osmanlı-Avrupa Diplomatik Tarihi üzerine uzmanlaşan Odaka Hiroki, İstanbul Üniversitesi'nden doktora mezunu olan ve Türk sanat ve kültür tarihi üzerine çalışan Yamanlar Mizuno Minako, Pre-Modern Osmanlı siyaset, kültür ve yemek tarihi ile diğer çeşitli konular üzerine çalışan Suzuki Tadashi de Türkiye'ye gelerek çeşitli zamanlarda araştırmalarda bulunmuşlardır. İran tarihi uzmanı Sakamoto Tsutomu ise modern Osmanlı tarihini şehir ve ticaret bağlamında değerlendirmiş, Paris'te öğrenim görmüş olan Kaşgar Tarihi uzmanı Hamada Masami de Osmanlı kaynakları üzerine çalışmıştır³⁸. Yamauchi Masayuki, modern Osmanlı Tarihi ve Osmanlı ve Rusya İmparatorluklarındaki Müslümanlar üzerine çalışarak kıymetli eserler kaleme almışlardır³⁹.

1970'li yıllarda Japon Eğitim Bakanlığı da Türkiye'de araştırma yapmak

³⁶ Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 5; Takamatsu Yoichi, *a.g.m.*, s. xiv.

³⁷ Yuzo Nagata, *Tarihîte Âyânlar: Karaosmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme*, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara 1997.

³⁸ Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 5-6; Takamatsu, Yoichi, *a.g.m.*, s. xiv-xv.

³⁹ Yamauchi'nin eserlerinin bir kısmı Türkçeye çevrilmiştir. *Sultan Galiyev İslam Dünyası ve Rusya*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1988; *Hoşnut Olmamış Adam: Enver Paşa: Türkiye'den Türkistan'a*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1995.

isteyenlere burs sağlamaya başlamıştır. İlk olarak Türkiye’ye gönderilen Arai Masami, Türk tarihinin modern dönemleri üzerine çalışmıştır. Orta Asya tarihi uzmanı olan Komatsu Hisao de Osmanlı tarihini değerlendirmiştir. XV. yüzyılda Timur İmparatorluğu Tarihi uzmanı olan Horikawa Toru, Orta Asya ile Osmanlı Devleti ilişkilerini incelemiştir. Rum-Selçuk tarihi konusunda uzmanlaşan Itani Kouzou, erken dönem Osmanlı tarihi yazıtları üzerine çalışmıştır. Shintani Hideharu ise Pirî Reis’in *Kitâb-ı Bahriye* isimli eserini filolojik açıdan incelemiştir⁴⁰.

1980’li yıllar ve 1990’lı yılların başına kadar doktora döneminde Türkiye’de burslu araştırmalar yapılması eğilimi devam etmiş, hatta doktora sırasında burs alarak Türkiye’de arşiv ve kütüphane çalışması yapılması şartı koşulmuştur. Bu durumda araştırma konuları da çeşitlenmiştir: Hayashi Kayoko, vakıf ve İstanbul şehri tarihi; Egawa Hikari, Balkanlar ve Batı Anadolu’daki yerli toplum tarihi; Komatsu Kaori, modern Osmanlı bahriye ve deniz taşımacılığı tarihi; Ishimaru Yumi, Modern Osmanlı dönemindeki yayın kaynağına göre kimlik tarihi; Matsuo Yuriko, XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti uleması tarihi; Kasuya Gen, Osmanlı son dönemi ve Cumhuriyet’in ilk dönemindeki siyaset ve siyasî düşünce tarihi; Yonebayashi Jin, erken Osmanlı sancak sistemi ve Anadolu Beylerbeyliği; Misawa Nobuo, Malatya civarında timar sistemi ve Japon-Türk ilişkileri tarihi; Miyatake Shiro, Doğu Akdeniz’deki Yahudiler; Imazawa Koji, XV. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı siyasî tarihi ve *Kemal Paşa-zâde Tarihi*⁴¹; Tada Mamoru, II. Bayezit dönemi kanunnamesi ve tahrîr defterlerine göre Batı Anadolu’nun sosyo-ekonomik tarihi; Shimizu Yasuhisa, XVI. yüzyılda Halep’te Osmanlı mâli sistemi; Imamatsu Yasushi, Osmanlı Devleti’nde sûfizm; Sahara Tetsuya, Osmanlı son dönemindeki Balkan toplum tarihi; Takamatsu Yoichi, Osmanlı filolojisi; Horii Yutaka, Memlûkler-Osmanlılar-Venedikler arasında ahidname ilişkileri ve sistemi; Matsui Masako, XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başında Osmanlı Devleti’nin gümrük sisteminden uluslararası ilişkiler tarihi, Iida Miki, Doğu-Batı ticaret tarihi; Okawara Tomoki, XIX. yüzyılda Osmanlı İdaresi Altında Suriye⁴².

1980’li yılların sonu ve 1990’lı yıllarda Japonya’da Osmanlı tarihi araştırmaları yapma imkânlarının iyice artması ve yurt dışında araştırma yapmak isteyenlere verilen bursların çeşitlenmesiyle Türkiye’de daha çok araştırma yapma fırsatları sağlanmış ve araştırma faaliyetleri oldukça zenginleşmiştir; Mayuzumi Akitsu, Balkan toplum tarihi ve “Şark Meselesi”nin incelenmesi; Akiba Jun, modern Osmanlı Devleti’ndeki ulema sistemi reformu ve Osmanlı Devleti’nin yerel yönetim tarihi; Saito Kumiko, XVI. ve XVII. yüzyıllarda Doğu Anadolu’da timar sistemi; Ogasawara Hiroyuki, XVIII. yüzyıl vakânüvis sistemi, Osmanlı köken düşüncesi, modern dönemde tarih araştırmalarının gelişimi; Takahori Hideki, Kapudan Paşalık sistemi; Konno Takeshi, XV. yüzyılda Osmanlı idaresinde

⁴⁰ Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 7.

⁴¹ Koji İmazawa, *İbn Kemal (Kemalpaşazâde) Tevârih-i Âli Osman-IV. Defter*, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara 2000.

⁴² Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 7-9; Takamatsu, Yoichi, *a.g.m.*, s. xv-xvi.

Albania/Arnavutluk; Yoshida Tatsuya, XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki Rum Ortodokslar; Sawai Kazuaki, XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde tahıl ve nakliyesi; Hasebe Kiyohiko, Tanzimat döneminde Osmanlı eğitim sistemi reformu; Sasaki Shin, XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki meşrutiyet hareketleri; Fujinami Nobuyoshi, İkinci Meşrutiyet döneminde siyaset süreci; Ueno Masayuki, XIX. yüzyılda Ermeni kiliselerinin değişimi; Fujiki Kenji, XVIII. yüzyılda İstanbul'daki iş kardeşleri derneği; Ito Hideaki, Osmanlı son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki siyasal düşünce tarihi⁴³.

2000'li yıllardan itibaren ortaya çıkan yeni kuşaklar; Oku Mihoko, Pre-Modern Osmanlı Devleti'nin şenliği; Miyashita Ryo, Pre-Modern dönemde Osmanlı seçkinlerinin kültürel ve toplumsal tarihi ve Orhan Pamuk'un eserlerini Japoncaya aktarmasıyla tanınmaktadır; Kawamoto Satoshi, Osmanlı saray mimarlığı tarihi; Iwamoto Keiko, Pre-Modern Osmanlı Devleti'nde göçebeler.

Dönem olarak, daha önceleri, Osmanlı'nın kuruluş veya yakın dönemi ile Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar geçen dönem gibi geçiş veya dönüşüm dönemleri tercih edilmiştir. Ancak, daha sonra, bunlarla beraber, pre-modern dönemle de ilgilenilmeye başlanmıştır. Konular idare sistemi, ticaret, düşünce ve kültür tarihi gibi çeşitli yönler yayılarak genişlemiştir. Tarih kaynaklarının duru-mundan başka, sosyo-ekonomik tarih veya kültür tarihi araştırmalarının canlanması gibi döneme göre değişen genel tarih araştırmaları akımından etkilenmeler olmuşsa da bunlardan araştırma konularına dair genel eğilim tespit etmek mümkün değildir. Konuların bu kadar çeşitlenmiş olmasının nedeni, Osmanlı Tarihi'ni okuyan öğrenci-lerin sayısının artmasıyla birlikte, yukarıda söylendiği gibi Türkiye'de araştırma imkânı sağlanması, kitap veya internet yoluyla akademik erişimin kolaylaşması ve Japonya'daki Osmanlı Tarihiyle ilgili araştırmaların çevirilerinin düzeltilmesi olabilir. Hatta Japonya'da sadece Osmanlı tarihi için değil, genel tarih öğrencilerinin eğitiminde araştırma konularının danışmandan ziyade öğrencilerin kendi istek ve ilgilerine göre seçiliyor olması da etkili olmuştur. Belki de bunun Japonya'daki Osmanlı tarihi araştırmalarına özgü karakteristik bir özellik olduğu da söylenebilir.

1990'lı yıllarda Japon hükûmetinin gerçekleştirdiği lisansüstü eğitimi merkez alan üniversite reformunun sonucu olarak doktora yapan veya mezun olmuş olan gençlerin sayısı arttıkça Osmanlı tarihi çalışan lisansüstü öğrencilerin miktarı da artmıştır. Ancak 1990'ların ilk yıllarında Japonya'da varlık fiyat balonunun çöküşünden ülke ekonomisi ciddi zarar gördükten sonra ekonomik durgunluğun otuz yıl kadar devam etmesiyle birlikte doktora mezunlarının sayısına göre üniversitelerde uygun kadroların yetersizliği sorunu ortaya çıktığında doktora yapmak isteyen gençlerin sayısı yeniden azalma eğilimi göstermiştir. Bu durum Osmanlı tarihi üzerine çalışmak isteyenlerin sayısını eskisine göre nispeten etkilemiştir. Ne var ki içinde bulunduğumuz dönemde Osmanlı tarihindeki yüksek

⁴³ Suzuki Tadashi, *a.g.m.*, s. 9-10; Takamatsu, Yoichi, *a.g.m.*, s. xvi-xvii.

lisans ve doktora öğrencileri göreceli olarak artmaya başlamış ve daha da zenginleşerek devam edeceği yolda ilerlemektedir.

3.2. Osmanlı Tarihi Araştırmaları İçin Eğitim ve Kurumlar

Daha önce belirtildiği üzere Japonya'da Osmanlı tarihi araştırmaları için bağımsız bir bölüm bulunmadığından çalışmalar genelde Doğu Tarihi Bölümü içinde yürütülmektedir. Yukarıda isimleri geçen araştırmacıların çoğunluğu da Doğu Tarihi Bölümü'nden mezundur. Osmanlı tarihi öğrenimi görmek isteyen öğrenciler, Doğu Tarihi Bölümü'nde en nüfuzlu olan Çin Tarihi gibi Doğu Tarihi ve Orta Doğu-İslâm Tarihi'ni okuyarak Doğu ve Orta Doğu Dünyası hakkında genel bilgi sahibi olmaya çalışıyorlar ve tarih kaynaklarını inceleyebilmek için, ilgilerine göre, İngilizceden başka Batı dillerinden Fransızca, Almanca, İspanyolca veya Rusça vs., Ortadoğu dilleri arasından da Arapça, Farsça veya Türkçe vs. seçerek öğreniyorlar. Tez aşama-sına gelindiğinde kişisel ilgi alanına göre konular seçilerek uygun tarihî kaynaklar incelemek suretiyle tezler ortaya çıkarılıyor. Bunun yanı sıra üniversitelerdeki kadrolu Osmanlı tarihi araştırmacılarından eğitim alınmakta ancak ilgili üniversitede uzman bulunmadığında diğer üniversitelerdeki öğretim üyelerinden özel ders alınarak, akademik toplantı, seminer veya konferanslara katılmak suretiyle eğitim görülmektedir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'da ilk Osmanlı tarihi araştırmacıları olan Mitsuhashi, Mori ve Haneda pek çok genç araştırmacılarını yetiştirmişlerdir. Bunlardan sonra Tokyo Üniversitesi'nde Suzuki ve Tokyo Yabancı Diller Üniversitesi ve Meiji Üniversitesi'nde Nagata Osmanlı Tarihi araştırmalarının temelini düzenlenmesinde önemli rol oynamışlar, birçok öğrenci ve araştırmacılar yetiştirmişlerdir. Uzun yıllar boyunca Osmanlı tarihi araştırmalarının genel merkezi Tokyo Üniversitesi olmuştur. Bu üniversitede kadrolu olan Mori ve ondan sonra Mori'nin öğrencilerinden olan Suzuki tarafından bugünkü üniversitelerde Osmanlı tarihi üzerine kadrolu birçok uzman yetiştirilmiştir. Suzuki'nin 2012'de emekli olmasının ardından Tokyo Üniversitesi Osmanlı tarihi araştırmalarının merkezi olma statüsünü kaybettiğinde çeşitli uzmanlar kadrolarının bulunduğu üniversitelerde Osmanlı tarihi araştırmalarını yürüterek genç Osmanlı tarihçileri yetiştirmeye başlamışlardır. Bu üniversiteler; Aichi-Gakuin, Chiba, Doshisha, Kansai, Keio, Kyoto, Kyushu, Meiji, Momoyama-gakuin, Nagoya-gakuin, Osaka Şehir, Seikei, Tohoku, Tokyo, Tokyo Yabancı Diller, Toyo, Tsudajuku, Waseda Üniversiteleridir⁴⁴.

Osmanlı tarihiyle ilgili genel araştırma kurumu olarak, "Japan Association for Middle East Studies" ve "オリエント The Society for Near Eastern Studies in Japan" (1954)'ın isimleri zikredilebilir. "*Japan Association for Middle East Studies*" (1985), Ortadoğu üzerine her türlü konuda (tarih, edebiyat, çağdaş siyaset, ekonomi vs.) yayın yapan bir dergi olup günümüzde daha çok çağdaş siyaset ve ekonomi üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. "*The Society for Near Eastern Studies in Japan*" ise

⁴⁴ Takamatsu Yoichi, *a.g.m.*, s. xvii-xviii.

kendisi de eski Doğu tarihi uzmanı olan Prens Mikasanomiya tarafından 1954'te kurulmuştur. Burada ağırlıklı olarak eskiçağlar ve arkeoloji üzerine çalışmalar yapılmaktadır.

Akademik dergi olarak, Japan Association for Middle East Studies'den *日本中東学会年報 Annals of Japan Association for Middle East Studies (AJAMES)* (1986) ve The Society for Near Eastern Studies in Japan'dan *オリエント Orient* (1962) yayınlanmaktadır. Bunlarla birlikte Toyo Bunko'dan *東洋学報 Toyo Gakubou* (1911) yayınlanıp *日本イスラム協会 (Association for Islamic Studies in Japan)*'den *イスラム世界 The World of Islam* (1963) neşredilmektedir. Japonya'da Osmanlı Tarihi araştırmaları üzerine bütün yayınlar genelde "*Cinii Articles*" web sitesi içinde bulunmaktadır. Orta Doğu araştırmaları üzerine özel veri tabanı ise 1989'dan sonra yayınlanmış olanlar, "*日本における中東学会データベース Bibliographical Database of Middle East Studies in Japan*" içinde saklanmaktadır. 1989 öncesinde yayınlanmış olanlar ise, 1868-2015 yılları arasındaki çalışmalar "*日本における中東 İslâm DB Bibliographical Database of Islamic and Middle East Studies in Japan 1868-2015*" ve 1868-2000 yıllarındaki araştırmalar "*中東 İslâm Araştırmaları Üzerine Database*" içinde bulunmaktadır. Osmanlı Tarihi araştırmaları, sadece yukarıda gösterilen araştırma kurumları veya akademik dergilerde değil, her üniversite tarafından düzenlenen konferans veya çeşitli dergiler içinde bulunduğu gibi sanat, mimarlık ve edebiyat tarihi gibi diğer alanlarda da yer almaktadır.

Sonuç

Japonya'daki "Doğu Tarihi" araştırmalarının tarihi, XIX. ve XX. yüzyıla kadar, Modernleşme hareketleri içinde Batı kültürü ve bilimlerinin Japonya'ya yerleşmesi aşamasında ortaya çıkan derin bir soruna işaret etmektedir. Bu, sadece modern Batı bilimlerinin uyarlaması için değil Japonya'nın Batı normları üzerinde bulunduğu yere kendisinin karar vermesi için önemli bir adım çalışmasıydı. Japon tarihi gibi Japon bilimlerinin rolü, Japon kimliği hakkında çalışmalar derken Doğu tarihi araştırmalarının rolü o zamanda güçlü Batılı devletlerle rekabet ederek Batı'yı geçmeyi hedefleyen Japonya'nın düşünce iklimi ve havası altında, uluslararası zeminde Japonya'nın yerinin nerede olduğu sorusuyla bağlantılıydı.

Doğu tarihi araştırmalarının içinde yapılan Orta Doğu-İslâm araştırmaları, II. Dünya Savaşı'nın öncesi ve sonrasında savaş veya ekonomik amaç gibi çağdaş iç ve dış politikalarından etkilenmekteydi. Bunların temelinde Doğu tarihi araştırmalarının rolü ve karakterinin etkisi altında Batı'ya karşı muhalefeti planlayan ideolojik ve duygusal bir güdülenmenin izleri görülmekteydi. Orta Doğu araştırmalarında genelde böylesi bir karakter belirgin veya gizli olarak tespit edilebildiği gibi halen bir kısmının devam ettiği de ileri sürülebilir. Osmanlı tarihi araştırmaları da aynı yol üzerinde seyretmektedir.

Fakat diğer taraftan bu çeşit araştırmalar hakkında ideolojik ve devlet politikasına bağımlılıktan başka savaş öncesi ve sonrasına kadar Orta Doğu-İslâm Dünyası üzerine sürdürülen çalışmalarla bilgilerimiz gün geçtikçe zenginleş-

mektedir. Hatta, önceden, Avrupalıların yazdığı önyargılı kaynaklar vasıtasıyla Orta Doğu hakkında edinilen bilgilerden hareket ederek özellikle savaşın sona erişinden itibaren Arapça, Farsça ve Türkçe gibi dillerin öğrenilerek doğrudan kendisi tarafından anlaşılmaya çalışılması da önemli görülmelidir. Bu hava içinde Orta Doğu ve İslâm üzerine bilgilerimizi geliştirmek için 1950’li ve 1960’lı yıllarda genç tarihçiler Orta Doğu ülkelerine araştırma amacıyla gitmeye başlamışlardır. Osmanlı tarihi alanında 1960’lı yıllarından itibaren şu ana değin Türkiye’ye giderek araştırma amacıyla bir kaç yıl bulunmak genç tarihçiler için şarttır.

Günümüz dünyasında “Batı”nın üstünlüğü sallandıkça, önceden mutlak olan Batı standardından kuşku duyulmaya başlanmıştır. Bu iklimin tesiriyle önceden yaygınlık kazanmış olan “Doğu” veya “Batı” kavramlarının da artık geçerliliği kaybettiği noktaya ulaştığı da ileri sürülmektedir. Zaten Japonya’da “bir devlet” veya “Avrupa/Asya” çerçevesi dışında düz ve geniş bakış açılarıyla sınırötesi (*transborder*) araştırmalar yapılmaktadır. Japonya’daki Osmanlı Tarihi araştırmacıları da aynı yol üzerinde yıllarca bu türden çalışmalar sürdürerek, klâsik Doğu/Batı çerçevesinden çıkarak, yeni Dünya ve küresel Dünya tarihi bakış açıları yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu, Osmanlı klâsik döneminden son zamanına kadar her dönemle ilgili farklı açılar (siyaset, ekonomi, din, sanat vs.) üzerinden gerçekleştirilmektedir. Söz konusu çalışmalar, görece objektif sayılabilecek üçüncü bir bakış açısı olarak da Osmanlı Tarihi’nin farklı alanlardaki çalışmalarına katkı sağlayabilecektir.

Bu durumda Osmanlı tarihi araştırmaları, artık güncelliğini yitirmiş olan “Doğu/Batı” çerçevesinden çıkarılarak oluşturulan yeni tarih görüşü çalışmalarının daha ileriye götürülmesinde önemli rol oynayabilecektir. Çünkü coğrafi bakış açısıyla Osmanlı Devleti ve Batı dünyası birbirine yakın olmakla birlikte Orta Çağ’dan modern döneme değin, Osmanlı Devleti yüzyıllarca Batı’yla dost veya düşman olarak ilişkilerini sürdürüp hatta aynı tarih çerçevesi içinde yer almaktaydı. Osmanlı Devleti ile Avrupa ilişkileri üzerine çalışmalar ve bundan edinilen bilgiler, Japonya ile Batı veya Doğu Asya arasındaki ilişkiler hakkında değil Dünyanın diğer bölgeleri hakkında da yeniden sorular sormak için önemli karşılaştırmacı ipuçları verebilecektir. Bu, Batı sisteminin yaygınlaşmaya başladığı dünyada modern dönemi atlayarak önceki pre-modern dönem üzerindeki çalışmalarla gerçekleştirebilecektir. Bu çalışmalar sayesinde sadece Osmanlı Tarihi veya Japonya için değil, gerçek dünya tarihi ve bütün insanî bilimler hatta ulusal kimlik konusunda temel düşüncelerimizi zenginleştirecektir.

Kaynaklar

A. Basılı Kaynaklar

- Abdürreşid İbrahim, *Alem-i İslâm ve Japonya’da İntişâr-ı İslâmiyyet*, İstanbul 1328-1329-1331.
Kishimoto, Mio, “東洋の中の東洋学 (Doğu’da Doğu Araştırmaları),”
岩波講座「帝国」日本の学知：第3巻東洋学の磁場 (Iwanami Kouza ‘İmparatorluk’

Japon Bilimi, Üçüncü Bölümü Doğu Araştırmalarının Manyetik Alanı), Iwanami Shoten, Tokyo 2006, s. 1-11.

Nagata, Yuzo, “近年のオスマン史研究の回顧と展望 (Retrospect and Prospect of Recent Studies on Ottoman History),” *日本中東学会年報* (Annals of Japan Association for Middle East Studies), 30 (2), s. 145-150.

———, “Japonya,” *TDVİA*, C. 23, İstanbul 2001, s. 574-576.

Nakami, Tateo, “日本の「東洋学」の形成と構図 (Japon Tarzı ‘Doğu Araştırmaları’nın Kuruluşu ve Kompozisyonu),” *岩波講座「帝国」日本の学知：第3巻東洋学の磁場*, Iwanami Shoten, Tokyo 2006, s. 13-54.

Osawa, Kouji, “昭和初期におけるイスラーム研究—回教圏研究所と大久保幸次 (Islamic Studies in the Early Showa Period: Kaikyoken-Kenkyujo (Institute of Islamic Area) and Okubo Koji),” *宗教研究* (Journal of Religious Studies), 78 (2), No. 341, 2004, s. 277-300.

Sugita, Hideaki, *日本人の中東発見：逆遠近法のなかの比較文化史* (The Japanese Discovery of the Middle East), Tokyo: University of Tokyo Press, 1995.

Suzuki, Tadashi, “序-本邦におけるオスマン史研究史私観 (Survey on the Development of the Ottoman Studies in Japan),” *オスマン帝国史の諸相* (Aspects of the Ottoman History), Institute for Advanced Studies on Asia, The University of Tokyo, Tokyo 2012, s. 3-11.

Takamatsu, Yoichi, “Japonya’da Osmanlı Tarihi Araştırmaları,” *Osmanlı Araştırmaları*, 51, 2018, s. xiii-xviii.

Usuki, Akira, “戦前日本の「回教徒問題」研究—回教圏研究所を中心として (İkinci Dünya Savaşı’ndan Önceki Japonya’da ‘Müslüman Sorunu’ Araştırmaları: İslâm Dünya Araştırmaları Enstitüsü Hakkında),” *岩波講座「帝国」日本の学知：第3巻東洋学の磁場*, Iwanami Shoten, Tokyo 2006, s. 215-251.

Uzun, Mustafa, “Abdürreşid İbrahim,” *TDVİA*, C. 1, İstanbul 1988, s. 295-297.

Yoshizawa, Seiichirou, “東洋史学の形成と中国—桑原隲蔵の場合 (Doğu Tarihi Araştırmaları’nın Kuruluşu ve Çin: Kuwabara Jitsuzou Hakkında),” *岩波講座「帝国」日本の学知：第3巻東洋学の磁場*, Iwanami Shoten, Tokyo 2006, s. 55-97.

B. İnternet Sayfaları

Cinii Articles: <https://ci.nii.ac.jp/> ; <https://ci.nii.ac.jp/en> (İngilizce)

日本における中東学会データベース (Bibliographical Database of Middle East Studies in Japan): <http://www.james1985.org/database/database.html>
<http://www.james1985.org/database/database-e.html> (İngilizce)

日本における中東・イスラーム研究 (DB Bibliographical Database of Islamic and Middle East Studies in Japan 1868-2015): <http://search.tbias.jp/>
<http://search.tbias.jp/en/books> (İngilizce)

中東・イスラーム研究文献索引データベース (Orta Doğu-İslâm Araştırmaları Üzerine Database): http://124.33.215.236/Database/CA_ISLM_QueryInput.html